

Rędziński, Kazimierz

"Z dziejów opieki nad żydowskim dzieckiem sierocym we Lwowie (1772–1939)", Mirosław Łapot, Gliwice 2011 : [recenzja]

Prace Naukowe AJD. Pedagogika 21, 545-547

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz RĘDZIŃSKI

[rec.] Mirosław Łapot, *Z dziejów opieki nad żydowskim dzieckiem sierocym we Lwowie (1772–1939)*, Gliwice 2011, s. 248.

Recenzowana publikacja zasługuje na uwagę kilku kręgów Czytelników. Pierwszym z nich są z pewnością pedagodowie opiekuńczy, zajmujący się przede wszystkim opieką nad dzieckiem sierocym. Książka M. Łapota jest cennym źródłem informacji na temat realizacji zadań pomocowych w XIX i na początku XX w. na terenach byłej Galicji, uzupełniając dotychczasowy stan badań zawarty w publikacjach przede wszystkim Michała Wasunga¹, Juliusza Serkowskiego², Norberta Michalewicz³, Czesława Kępskiego⁴, Małgorzaty Balukiewicz⁵, Anny Haratyk⁶. Ponieważ dotyczy ona ludności żydowskiej, dostarcza także wielu inspiracji w zakresie edukacji i wychowania wielokulturowego w wieloetnicznym mieście, jakim niewątpliwie był i jest nadal Lwów. Drugim zatem kręgiem odbiorców mogą być naukowcy zajmujący się edukacją wielokulturową. Recenzowana pozycja nie powinna również ująć uwadze znawców dziejów Żydów polskich, próbujących ujrzyć pełny obraz życia starozakonnych

¹ M. Wasung, *Opieka nad ubogimi. Rys opieki nad ubogimi otwartej (pozaprzytulkowej)*, Lwów 1908.

² J. Serkowski, *Dzieje TOM*, Lwów 1931.

³ N. Michalewicz, *Opieka społeczna we Lwowie*, Lwów 1939.

⁴ Cz. Kępski, *Opieka nad dzieckiem sierocym w Galicji w drugiej połowie XIX w.*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1988, nr 2.

⁵ M. Balukiewicz, *Protektoraty lwowskie. Początki i rozwój praktyki opiekuńczo-wychowawczej we Lwowie i na ziemi lwowskiej od końca XVIII stulecia do wybuchu II wojny światowej*, Katowice 2000; też, *Rozwój placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci i młodzieży we Lwowie*, [w:] *Opieka nad dzieckiem w Galicji*, red. A. Meissner, seria „Galicja i Jej Dziedzictwo” t. 16, Rzeszów 2002.

⁶ A. Haratyk, *Rozwój opieki nad dziećmi i młodzieżą w Galicji doby autonomicznej*, Wrocław 2002; też, *Udział społeczeństwa galicyjskiego w opiece nad dziećmi ubogimi i osieroconymi (1867–1914)*, Kraków 2007.

na ziemiach polskich. Wymaga to gromadzenia i układania drobnych fragmentów ówczesnej rzeczywistości, rozsypanych, w wielu przypadkach nieodwracalnie zniszczonych, podczas Holocaustu. Książka M. Łapota z całą pewnością „ocala od zapomnienia” wiele nietuzinkowych postaci, instytucji i przedsięwzięć związanych z żydowską ludnością Lwowa przełomu wieków. Autor potrafił wyeksponować wszystkie związki i zależności między sytuacją społeczno-polityczno-obyczajową Żydów lwowskich w czasach Habsburgów, podczas I wojny światowej i w Drugiej Rzeczypospolitej – a teorią i praktyką wychowania i opieki nad dziećmi żydowskimi.

Podstawowym walorem pracy jest oparcie jej na bogatym materiale archiwalnym. M. Łapot dotarł do materiałów źródłowych rozproszonych w archiwach polskich i ukraińskich, na ogół w ogóle nieznanach. Szczególnie cenne okazały się materiały zgromadzone w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie (zespół: Żydowska Gmina Wyznaniowa we Lwowie). Pozyskaną z nich wiedzę uzupełnił kwerendą pism wydawanych głównie na początku XX w. (m.in. „Przegląd Społeczny”, „Opieka nad Dzieckiem”, „Wychowawca”, „Dziecko” oraz „Dos Kind” [jidysz] i „Dos Szucloze Kind” [jidysz], niemieckojęzyczne „Ost und West” oraz „Der Jude”). Skonfrontowanie tak starannie przygotowanego aparatu badawczego ze współczesną wiedzą z zakresu opieki nad dzieckiem, a także z historią Żydów – zaowocowało opracowaniem mającym wszelkie znamiona wzorowego studium historycznego z zakresu opieki nad dzieckiem sierocym.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym, wprowadzającym w problematykę badawczą, ukazano sytuację Żydów lwowskich za rządów austriackich i w niepodległej Polsce. Autor z dużym znanstwem scharakteryzował uwarunkowania prawne, demograficzne, gospodarcze i kulturowe. Bardzo interesujący jest rozdział drugi – zarysowano w nim żydowskie doświadczenia w opiece i wychowaniu sierot na przestrzeni dziejów, w tym osiągnięcia w tej dziedzinie Żydów galicyjskich. Pionierski charakter ma rozdział trzeci – obejmuje on opis i analizę funkcjonowania żydowskiego systemu opieki nad sierotami w czasie I wojny światowej i w okresie międzywojennym. Przedstawiono w nim przyczyny zainicjowania akcji sieroczej w Galicji i we Lwowie, jej rozwój w niepodległej Polsce, wpływ polityki państwowej na żydowskie poczynania w zakresie opieki społecznej, a także działalność instytucji opiekuńczych. Teoria wychowania i opieki (terminologia, cele, formy, metody), jej realizacja i rozwijanie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz kadra pedagogiczna zostały scharakteryzowane w rozdziale czwartym.

M. Łapot nie tylko skrupulatnie odtworzył opiekuńczo-wychowawczą rzeczywistość w odniesieniu do sierot żydowskich we Lwowie, ale i zinterpretował oraz obiektywnie ocenił dorobek teoretyczny pedagogów żydowskich. Ich wypowiedzi na kartach publikacji lub łamach czasopism oraz realizowany system wychowania skonfrontował z kontekstem nowego wychowania. Ujawnił, w jaki

sposób idee np. Gustawa Wynekena, Alfreda Adlera, Marii Montessori i Owidiusza Decroly'ego przenikały do społeczności żydowskiej i żydowskich sierocińców. Wskazał także, iż idea samorządności w owych placówkach została zaczerpnięta nie tylko od Korczaka (choć jego system wychowania był znany wśród wychowawców lwowskich), lecz także od zachodnich pedagogów (za pośrednictwem prasy, poprzez udział w międzynarodowych konferencjach pedagogicznych, studia pedagogów galicyjskich na zachodzie Europy – m.in. w Wiedniu i Berlinie).

Temat opieki nad żydowskim dzieckiem sierocym w Polsce dotychczas był kojarzony przede wszystkim z postacią dziś niemal mityczną – Janusza Korczaka. Recenzowana książka przekonuje, że wśród ludności żydowskiej również we Lwowie w czasach wcześniejszych, przede wszystkim podczas I wojny światowej i tuż po niej, działało wielu nie mniej utalentowanych pedagogów, wychowawców i społeczników. Należeli do nich Róża Pomeranz-Melzer, Cecylia Klaffen czy Debora Vogel, a także prawnicy Maks Schaff i Józef Kohn. Zasluga M. Łapota jest przypomnienie niebagatelnego dorobku pedagogicznego i opiekuńczego owych działaczy, liczącego się w tysiącach ocalonych z pożogi wojennej lub od zgubnego wpływu ulicy, wykarmionych, wychowanych i wykształconych sierot, stających się pełnowartościowymi obywatelami.

Z wysokim poziomem merytorycznym pracy koresponduje jej przygotowanie formalne. Autor poprawnie posługuje się stylem naukowym, pisząc czystą polszczyzną (nieliczne literówki należy zrzucić na karb niedokładnej korekty). Sądy formułuje w sposób wyważony, wyprowadza je w zgodzie z literą źródeł i wiedzą pozaźródłową.

Książka zyskała skromną, lecz estetyczną okładkę. Niepozorny format i nie-dużą objętość (248 stron) w dużej mierze rekompensuje jej zawartość.

Publikacja niniejsza przekonuje, iż dalsze eksploracje historycznooświatowe w zarysowanym obszarze badawczym są możliwe, a nawet konieczne. Praca ta powinna zainspirować do nowych badań i zaowocować kolejnymi opracowaniami nie tylko na temat oświaty i wychowania, lecz i obyczajowości, kultury żydowskiej oraz stosunków etnicznych, narodowościowych i religijnych na obszarze Galicji⁷.

---

⁷ Zob. także: [M. Jaworski, rec.], *Mirosław Łapot, Z dziejów opieki nad żydowskim dzieckiem sierocym we Lwowie (1772–1939)*, Gliwice 2011, s. 248, „Res Humana” 2011, nr 5, s. 52–53.